

Jacques Maritain – život i djelo

Josip ANTOLOVIĆ

Moja je želja da vas posve kratko upoznam s glavnim biografskim podacima o kršćanskom misliocu i filozofu Jacquesu Maritainu, autoru mnogih filozofskih djela, pa tako i najpoznatijeg od njih *Cjeloviti humanizam*, o kojemu ćemo slušati na večerašnjoj tribini.

Jacques Maritain rodio se 18. studenoga 1882. u Parizu od Pavla i Geneveve, rođene Favres. Majka mu je bila kćerka glasovitog političara Julesa Favresa.

Jacques sam za sebe kaže da je u djetinjstvu bio odgojen u »liberalnom protestantizmu«. Kasnije se upoznao s različitim aspektima laičke misli. Scijentistička i fenomenalistička filozofija njegovih učitelja na Sorboni dovela ga je do toga da je zdvajao nad ljudskim umom. Ipak je neko vrijeme vjerovao da će barem u znanosti pronaći posvemašnju sigurnost.

Na svom se studiju u Parizu g. 1900. susreo s Raissom Umansov, s kojom će se 4 godine kasnije i vjenčati. Ona će mu biti vjerna suradnica i pratilica: s njome i s njezinom sestrom Verom nakon obraćanja na katolicizam postade jedno srce i jedna duša. Evo stoga nekoliko biografskih podataka i o Raissi. Ona se rodila 12. rujna 1883. u Rostovu na Donu, u Rusiji. Bila je ruska Židovka. Kad je u Rusiji počeo progon Židova, obitelj se Umansov odselila u Pariz.

I Jacques i Raissa nezadovoljni historicizmom i pozitivizmom svojih sorbonskih profesora počeli su pohađati predavanja Henrika Bergsona na Collège de France. Jacques sam priznaje, da je Bergson bio prvi koji je posve odgovorio njihovoj dubokoj želji za metafizičkom istinom; on je u njima oslobodio prigušeni smisao za apsolutnim.

»Prije nego sam bio zahvaćen sv. Tomom Akvinskim«, piše Maritain, »na mene su veoma utjecali Charles Péguy (1873-1914, francuski pjesnik i obraćenik), Henri Bergson (1859-1941, najznačajniji predstavnik novije francuske filozofije, pod konac života pristalica kršćanstva), te Léon Bloy (1846-1917, francuski pisac, vrlo važan za tzv. 'Renouveau catholique' – katoličku obnovu u Francuskoj). I upravo godinu dana nakon što sam upoznao Bloya te ga izabrao za kuma, primismo krštenje.«

Obraćenje na katolicizam Raisse, njezine sestre Vere i Jacquesa vremenski se dogodilo godine 1905, a sljedeće se godine sve troje krstilo. O

Raissinu životu recimo još i ovo! Ona je cijelog života imala udio u nastojanju njezina supruga da bi se XX. stoljeće upoznalo s mudročću Sv. Tome Akvinca. Njezina osobno pisana djela uključujući četiri sveska pjesama, memoare, *We Have been Friends Together* (Mi skupa smo prijatelji — New York 1942) i *Adventures in Grace* (Smioni zahvati po milosti — New York 1945). Raissa je nekoliko djela objavila zajedno sa Jacquesom, naprimjer *The Situation of Poetry* (Situacija u pjesništvu — New York 1955) i posmrtno *Notes on the Lord's Prayer* (Bilješke na molitvu Gospodnju — New York 1964) i *Journal de Raissa* (Raissin dnevnik — Pariz 1963). Raissa je umrla u Parizu 4. studenoga 1960.

A sada se opet vratimo Jacquesu! On se od godine 1906. do 1908. nalazi na studiju biologije u Heidelbergu. Ondje sluša predavanja glasovitog biologa, Hansa Driescha, koji je mehanicističko tumačenje života nastojao zamijeniti Aristotelovom enteleheijom.

Od godine 1909. do 1923, u versajskom razdoblju, Maritain studira djela Sv. Tome Akvinca i taj će studij biti prijeloman za sav njegov filozofski i publicistički rad. Da ne bih ostao u oblacima, dajem riječ samom Maritainu; on kaže: »Nakon obraćenja na katolicizam upoznao sam sv. Tomu. Ja, koji proдох s tolikim zanosom kroz sve nauke modernih filozofa, a ondje ne nadoh drugo do obmane i velike nesigurnosti, okusih tada prosvjetljenje razuma; moj mi je filozofski poziv bio vraćen u svoj njegovoj punini.

Teško meni ako ne *tomisticiziram* (tj. filozofiram na tomistički način) — zapisah u jednoj od svojih prvih knjiga. I u 30 godina rada i borbi kročio sam istim putem osjećajući da simpatiziram tim dublje s traženjima, otkrićima, tjeskobama moderne misli, čim više nastojim prodrijeti u svjetlo što dolazaše iz jedne kroz stoljeća razrađivane mudrosti, a koja se opirala promjenljivostima vremena.« Maritain je u tom versajskom razdoblju postao profesor filozofije na Institut Catholique (Katoličkom sveučilištu) u Parizu.

U takozvanom medonskom razdoblju od 1923. do 1939, kad je Maritain stanovao u Meudonu nedaleko od Pariza, objavio je brojna djela: *Primat duhovnoga* 1927, *Religija i kultura* 1930 (To je djelo između dvaju ratova bilo prevedeno i na hrvatski jezik), a *Razlučivati da bi se ujedinjavalo* ili *Stupnjevi znanja* 1932, jedno je od velikih Maritainovih djela. Godine 1936. Maritain izdaje svoje remek-djelo *Integralni humanizam*. Prevodilac tog djela na hrvatski, izdana tek 1989. godine, Marko Kovačević, kaže o njemu ovo: »Glavne značajke takva novoga (integralno humanističkoga) društva bile bi *personalizam*, *komunitarnost* i *pluralizam*, a ono bi bilo nadahnuto temeljnim kršćanskim vrednotama *slobode*, *ljubavi* i *bratstva*.« U takvom bi se društvu potpuno poštivala svaka ljudska osoba, a u isto vrijeme nadilazio individualizam, svaka zatvorenost i izdvojenost od zajedništva te bi prevladalo na istoj vjeri zasnovano homogeno društvo. Prema Maritainu, kraljevstvo Božje ne bi bila neka teokratska država, već civilizacija po čovječjoj mjeri, svjesna svojih mogućnosti i ljubavi. Mogli bismo je mirne duše nazvati »civilizacija ljubavi«, na temelju najveće evandeoske zapovijedi, a to je zapovijed ljubavi prema Bogu i prema bližnjemu.

U tom je razdoblju Maritain posvuda nailazio na glas kao tomistički filozof u suvremenu ruhu, vjeran misli Sv. Tome, ali prilagođujući je suvremenim jezikom aktualnim problemima. Svojim je idejnim gledištima aktivno sudjelovao i u tadašnjoj političkoj debati.

Od godine 1940. do 1960. živi uz prekide u Sjedinjenim Američkim Državama. Bio je prisiljen na put u Ameriku, jer su Raissa i Vera bile Židovke, izložene opasnosti od nacista. Živjeli su u New Yorku, a njihov je dom postao mjesto susreta francuskih intelektualaca i umjetnika u izbjeglištvu. Maritain je međutim i predavao na nekim američkim sveučilištima. I tada je objavio nekoliko djela, tako naprimjer godine 1944. *Od Bergsona do Tome Akvinca*. Nakon oslobođenja Francuske Maritain se vratio u domovinu te od konca godine 1944. do 1947. bijaše francuski ambasador kod Svete Stolice. Godine 1947. predsjedao je Generalnoj konferenciji UNESCO-a. Od 1948. do 1959. vraća se profesuri na Sveučilištu u Princetonu. Tada je objavio i vrlo zanimljivu knjigu *Značenje suvremenog ateizma* (1949). Spomenuo bih i važnu knjigu, koja obrađuje vječno aktualnu temu: *Za jednu filozofiju povijesti* (1960).

Maritain je, kako je i zaslužio, primio brojna odličja. G. 1959. umrla je Vera, a godinu dana kasnije i Raissa, i to u Parizu, kamo bi se od vremena do vremena navraćali.

Posljednje je doba Maritainova života od 1961. do 1973. bilo u Toulouseu, gdje se smjestio kod Male braće Charlesa de Foucaulda. U tom razdoblju prima nagradu »Grand Prix de la littérature«, što mu je dodijelila Francuska akademija, te »Grand Prix nacional des lettres«. Godine 1965. na zaključnom zasjedanju II. vatikanskog sabora Papa Pavao VI predaje mu poruku za sve intelektualce. Godine 1966. Maritain publicira djelo *Seljak s Garone*, u kojemu upozorava na neke pretjeranosti u »aggiornamentu« Katoličke crkve. Djelo je izazvalo brojne rasprave i oštre polemike. Vrijednost je tog djela što je Maritain, već 85-godišnjak, sazeo u nj sav svoj misaoni svijet. Ujedno u njemu s povišene stražarnice iznosi mišljenje o razvoju Crkve nakon Drugog vatikanskog sabora, uz koji on svakako pristaje.

Uvaženi njemački publicist, hagiograf i povjesničar kršćanske literature Gisbert Kranz, kaže za to Maritainovo djelo, da se »uobičajene etikete 'desničar' ili 'ljevičar', 'konzervativac' ili 'progresist' na tu knjigu ne mogu primijeniti; on doduše iznosi oštre kritike na račun dešardenovaca, fenomenologa, biblijskih kritičara i frojdijanaca, no ujedno reformi Crkve pokazuje smione putove.«

Sven Stolpe, čelnik švedskih katoličkih pisaca, pripovjedač, esejist, biograf i kritičar, koji je u poznanstvima s francuskom katoličkom obnovom i sam prihvatio katolicizam, piše o Maritainu ovo: »Jedva da je moguće pisati francusku duhovnu povijest, a da se na pročelje ne stavi Jacques Maritain. Nitko nije kao on kročio svojim putem s tako nepokolebljivom dosljednošću i nitko nije kao on s takvom energijom i s tolikim uspjehom zahvatio u sudbinu svojih suvremenika da bi ih priveo Kristu.«

Poznato je da su pod Maritainovim utjecajem stajala tolika velika i poznata imena kao što su: Ernest Psichari, Paul Claudel najveći francuski pjesnik ovog stoljeća, François Mauriac nobelovac iz književnosti, Geor-

ges Bernanos, Julien Green, Jean Cocteau, Yves Congar – poznati teolog, Marc Chagal, Jan Dobraczynski, Thomas Elliot – vodeći, da ne rekнем najveći lirik, pisac drama i književni kritičar anglosaksonskog duhovnog prostora, Thomas Merton, Giovanni Battista Montini (kasniji papa Pavao VI) i toliki drugi.

Tako slavan i utjecajan čovjek od godine 1970. nije bio samo gost i stanar Male Braće Charlesa de Foucaulda već se obukao u njihov habit, a godinu dana kasnije položio njihove zavjete. Umro je 28. travnja 1973. kod Toulousea kao mali brat, a pokopan je u Kolbsheimu, pokraj svoje nerazdružive Raisse.

Nek mi bude još dopušteno da izrekнем u čemu vidim Maritainovu aktualnost? Vidim je naročito u njegovu »integralnom humanizmu«, koji je – jer je nadahnut na evandeoskim načelima – jedini sposoban graditi zajedničku Europu, onu od Atlantika do Urala – za koju se zauzimao već Charles de Gaulle, onu koja nam je svima zajednička kuća – kako je to rekao Mihail Gorbačov, i onu koja ima zajedničke kršćanske korijene, kako to reče Ivan Pavao II, pozivajući na traženje tih zajedničkih korijena, kako bismo izgradili društvo, o kojem su sanjali Dostojevski, Solovjev i Berdjajev, da spomenemo samo neke iz istočnog dijela našeg kontinenta. Mislim da su idejne pretpostavke za izgradnju takve Europe prisutne baš u Maritainovu »integralnom humanizmu«, a taj je, prema samom piscu »jedan novi humanizam«, koji nema više ništa zajedničko s buržujkim humanizmom, a nije ni neka dinamika ili imperijalizam rase, klase ili nacije. To je naprotiv humanizam što zahtijeva od ljudi da se žrtvuju za bolji život svoje braće ljudi te za stvarno blagostanje zajednice ljudskih osoba.« Zauzimajući se za taj i takav humanizam, Maritain je postao novovjeki prorok, a proroci su uvijek suvremeni i aktualni, uvijek s važnom porukom na ustima, oni koji uvijek imaju nešto pametno, korisno i spasonosno reći.

JACQUES MARITAIN – LIFE AND WORK

This is an autobiographical presentation of a modern Christian philosopher Jacques Maritain in the light of explaining his book "Humanisme Intégral". The writer is of the opinion that this work is very important for the unification and building of Europe, and therefore he calls him a Prophet of the New Age.